

men zich door toe-
n. l. bij het
ontwikkelde
singaler en
lat van een
en meer kan
behandelt,
der gehele
is voor de
vee belang-
teverlenging
van alle
Hender-
id tusschen
r voor de
organismen
harmonisch
verwachten
in eene
ne Maich,
schijnselen
planten-en
n besloot
f. Buyten-
erde, zijn
s vroeger,
ten, welke
chap hem
werd ons
rucht van
r spreekt
insel, die
er weten-
ij geloof.
eft Prof.
te groote
terrein
n, ook
niet tot
it en dat
enschap
oo beslist
chanisch-
aan, hoe
van de
meer van
ngkomen.
voor de
t vervalt,
eid van
rkonidgd
oeken en
van de
vende in
n dergene-
den de
en wij
eveneens
t geloof.
eiten der
en waar-
en ver-
vijandige
tenschap
aar zijn
ezelzinkt
at is de
verkeij-
sing kan
eiten der
maar al
te spoe-
overeen-
ons tot
telt Prof.
blemen,
e wijzen,
eft. Al
abestaan
looches-
descartes
beschou-
recht op,
ch goed
rekenen
van de
de uit-
voor ons
Vaarheid
spreekt
beleid
rent het
der hier
Schrift
an deze
et meer
rd op de
antwoor-
chte van
isme en
lat beide
antstaan
laart ons
natuur,
n citaat
e maakt,
e vraag:
aat:
se toch
en nbg.

is geworden, was het noodzakelijk daar-
tegenover het getuigenis van onze Vaders
te plaatsen, die aldus niet hebben geoordeeld.
Zeker is het volkomen waar, dat zij niet elk
gebrek en niet elke deformatie der Kerk
voldoende achten om zulk een scheiding
van de Kerk met het doel daartegenover
over een nieuwe Kerk op te richten, goed
keurden. Geen Kerk op aarde is volmaakt,
en wanneer men om elk gebrek of elke
zonde, die de Kerk aankleeft, haar ver-
laten mag, dan zou dit tot eindeloze
scheuring en verbrekking der Kerk aan-
leiding geven. Al poogde men door separatie
een zuivere Kerk op te richten, straks zou
in deze Kerk door de menselijke onvol-
komenheid weer nieuwe zonden en gebreken
insluipen en een nieuwe separatie noodig
zijn. Een volmaakte Kerk op aarde is nu
eenmaal een onbereikbaar ideaal. Het is
de fout geweest van de Donatisten in de
oud-Afrikaanse Kerk en van de Labadi-
sten in onze Gereformeerde Kerken, dat
zij dit ideaal wilden verwerkelijken. Een
volkomen terecht is dit pogen, zoowel van
de Donatisten door Augustinus, als van de
Labadisten door onze mannen als Voetius
en a Brakel veroordeeld en bestreden.
Voetius verklaart dan ook uitdrukkelijk,
dat niet bij gelegenheid van ieder gebrek of
iedere tweedracht omtrent zekere ceremonien
in de Kerk of het kerkbestuur, ja zelfs
niet omtrent sommige leerstellingen pauten
de vereeniging met de Kerk moet worden
opgeheven, zooals blijkt uit de voorbeelden
van de Kerk van Corinthe en van Galatië,
want hoewel in deze Kerken vele zoon-
danige gebreken waren, heeft Paulus toch
zegt hij, aan het gezonder deel in deze
Kerken niet den raad gegeven zich af te
scheiden en een nieuwe Kerk te stichten
(Pol. Eccl. t. I. p. 70). Zoolang dan ook
in een Kerk nog hoop is op grondig herstel,
of de toestand van zulk een Kerk nog
tusschen hoop en vreeze in is meent Voetius,
dat men niet op eigen gezag op zulk een
plaats een nieuwe en afgescheidene Kerk
mag stichten tegenover de bestaande Kerk;
wil men zich bij de bestaande Kerk om
hare gebreken niet aansluiten, dan moet
men op zichzelf blijven staan of naar een
andere plaats verhuizen, waar een betere
Kerk gevonden wordt. (t. I. p. 68).

Maar hoezeer Voetius dus een vijand is
van elk onnoodige en willekeurige afschei-
ding, het recht tot afscheiding zelf erkent
hij ten volle, wanneer n.l. gebieken is, dat
het bederf, dat in de Kerk insloep, onge-
neestlijk is. Zelfs noemt Voetius onder de
eigenschappen der geïnstitueerde Kerk haar
oplosbaarheid. Een plaatselijke Kerk, zegt
hij, kan n.l. wettiglijk opgelost en onbon-
den worden en ieder van hare leden zich
naar elders begeven en aldaar zich bij eene
reeds georganiseerde Kerk aansluiten of
tegelijk met anderen een nieuwe Kerk (zo
er in die plaats geen is) stichten. Zulke
gevallen kunnen zich voordoen in geval
van vervolging of ook van zulk een *voort-
kerkerend en overheerschend bederf, dat er
geen genezing meer mogelijk is*. In dit laatste
geval kan ook in dezelfde plaats, waar de
vorige kerk ten eenenmale, of wel wat haar
gezonde deel betreft, opgelost is, een nieuw
kerkelijk lichaam verzameld en geïnstitueerd
worden, hetzij openlijk hetzij in 't geheim,
al naar de omstandigheden dit meebrengen.
Op dien grond verdedigt hij dan ook het
recht van ieder lidmaat om ter wille van
rechtvaardige redenen de kerkelijke ver-
binding en gemeenschap hetzij uitdrukkelijk
en onder protest, hetzij stilzwijgend op te
zeggen en aldus zich af te scheiden van
het kerkelijk instituut, waarvan men vroeger
lidmaat was. (t. I. p. 21, 22).

Het recht tot zulk een afscheiding staat
dus vast. Toch kan er zeker geschil bestaan
over de vraag, of de toestand van eene
Kerk reeds zoo is geworden, dat het tot
zulk een afscheiding komen moet. Ook
deze vraag behandelt Voetius uitvoerig
(t. I. p. 69, 70). Wat moet gedaan worden,
vraagt hij, wanneer er verschil is en het
eene deel der Kerk wil, dat zij onthouden
zal worden, omdat zij lijdt aan eenig gebrek
in de ceremonien en het kerkbestuur, zoodat
een nieuwe kerk moet geformeerd worden,
en het andere deel beweert, dat de Kerk
in stand moet gehouden worden, omdat
zij nog altoos een ware Kerk is? Voetius
antwoordt daarop, dat het zonder twijfel
waar is, dat zoowel de plaatselijke Kerk
als het verband, waarin deze Kerken ver-
eenigd zijn, wel eens opgelost of verbroken
moet worden, bijv. wanneer er vrees bestaat
van een onmiddellijke verleiding of bederfing
door een onwederstaandelijke macht in zulk
een Kerk of Kerkverband ingebreekt. Als
voorbeeld van wat hij daarmede bedoelt,
wijst hij naar hetgeen in zijne dagen met
de Engelse Kerken in ons land geschied
was. In het jaar 1628 waren deze
Engelse Kerken met behulp van gedepu-
teerden der Nederlandsche Synoden in een
Synodale correspondentie vereenigd ge-
worden en de Overheid had daaraan haar
zegel gehecht. Maar hoewel alle Engelse
predikanten, zoowel de leger-predikanten
als de plaatselijke kerkdienaren, zich bij
deze Synodale correspondentie, waardoor
de Engelse Kerken in ons Vaderland
een geheel vormden, aansloten, is dit beslist
gewigerd door de predikanten en onder-
lingen van de Engelse Kerken te Am-
sterdam en Leiden, en later hadden ook
de andere Engelse Kerken in Nederland
dit voorbeeld gevolgd en de reeds aange-
gane correspondentie weer verbroken. De
oorzaak hiervan was, dat de Engelse
gezaant eenige gedeputeerden van deze
Engelse Synode bij zich had laten komen
en hun te kennen had gegeven, dat het
de wil van zijn Koning was, dat door hem
een van de Synodale dienaren tot Synodaal
deputaat zou worden gekozen. Zoodra dit aan
de Synode bericht werd, was dit voldoende
voor deze Kerken om het Synodaal verband
te verbreken, omdat men dachtte, dat de
Koning aan de Engelse Kerken in Hol-

land een hiërarchisch bestuur wilde op-
leggen en hier dezelfde ceremonien als in
Engeland wilde invoeren. Voetius nu keurt
deze daad van de Engelse Kerken niet
alleen volkomen goed, omdat de kerkelijke
vereeniging dient tot opbouwen en niet
tot afbreken, maar hij voegt er uitdrukke-
lijk aan toe, dat hetzelfde evenzeer had
moeten geschieden als de vereeniging ener
bijzondere Kerk met het stand gebracht,
m.a.w. dat ook een plaatselijke Kerk in
zulk een geval had onthouden moeten
worden, liever dan haar aan zulk een ge-
vaar bloot te stellen.

Er behoort aan deze uit-
spraken van Voetius wel niet veel toegevoegd te worden.
Ze spreken duidelijk genoeg voor zichzelf.
Waar men in de Hervormde Kerk telkens
beweert, dat men zich nooit van de Kerk,
waarin men geboren en opgevoed is, mag
afschieden, stelt Voetius de oplosbaarheid
en ontbindbaarheid der Kerk als een eigen-
schap van de Kerk en handhaaft hij op
dien grond het recht en den plicht van
elk geloovige, om zich van het kerkelijk
instituut waartoe hij behoort af te scheiden,
wanneer het bederf in deze Kerk ongeneest-
lijk is. En al is er nu zeker verschil van
mening mogelijk, of de ziekte, waaraan
de Hervormde Kerk lijdende is, geneezig
toelaat of niet, dit verschil van opvatting
kan nooit beslissen over het recht van
scheiding. Zij, die de krankheid ongeneest-
lijk achten, kunnen niet anders doen dan
met een Kerk, waarin het bederf aldus
overheerschend is geworden, breken. En
al mogen nu degenen, die in de Kerk
achterblijven, deze diagnose van het ziekte-
geval onjuist achten, en nog de hoop op
herstel niet opgeven, toch geeft dit hun
geen recht om degenen, die anders oordeelen
en daarom van de Kerk zich af-
zonderen, van valsche separatisme te
beschuldigen. Want in zulke gevallen heeft
ieder ieder te handelen naar eigen inzicht
en kan de een den ander zijn oordeel niet
opdringen. Hier staat of valt een legelijk
zijn eigen heer, gelijk de Apostel Paulus
het uitdrukt. Wat alleen niet aangaat is,
dat men in de Hervormde Kerk telkens
principeel het recht ontkent om zich af
te scheiden van een Kerk, zelfs al laat
deze het kwaad ongestraft in haar midden
voortwoekeren. Daarmede komt men in
strijd met het Gereformeerde Kerkrecht
niet alleen, maar met heel het verleden
van onze Protestantische Kerken. Het was
Rome, dat de onontbindbaarheid en onop-
losbaarheid der Kerk leerde en daarom
elke poging om van de bestaande Kerk
zich af te scheiden, als zonde van sectarisme
veroordeelde. En het is het Protestantisme
dat daartegenover de ontbindbaarheid en
oplosbaarheid der Kerk heeft geleerd. De
geïnstitueerde Kerk is niet het wezen, maar
slechts de tijdelijke vorm, waarin de ware
Kerk, het lichaam van Christus, zich open-
baart. Dat is de diepste grond van het
verschil. Van de ware Kerk, d.w.z. van
het lichaam van Christus, kan en mag
niemand zich afscheiden. Zij is de moeder
der geloovigen. Want niet het aardsche
Jerusalem, de zichtbare en tastbare Kerk,
maar het Jeruzalem dat boven is, dat is
ons aller moeder. (Gal. 4: 26). Men scheidt
zich van deze moederkerk niet af, wanneer
men met de geïnstitueerde Kerk breekt,
omdat deze van Christus afgeweken is.
Veel eer kan dit breken met en verlaten
van het tijdelijke openbarings-instituut
van de Kerk dienen om een nieuw instituut
in het leven te roepen, waardoor die ware
Kerk van Christus veel beter tot open-
baring komen kan. De vorm kan verbroken
worden om het wezen te redden. Daarin
ligt het recht om van den kerkvorm te
scheiden. En het is een verzwakking van
ons Protestantisch bewustzijn, een buigen
naar het Roomsche Kerkbegrip, wanneer
men de oplosbaarheid van de geïnstitue-
erde Kerk ontkent en het recht tot
afscheiding principeel bestrijft.

Dr. H. H. K.

Leerstafel.

»Ds. G. WISSE. DE DOOD EN HET HIERNAMAALS.
Leiden. Bauman & de Kler, 1918.

Ik kom thans tot de laatste 10 hoofdstukken.
Hun titels zijn: EEUWIGE STRAF. HIER IS DE
LEVENSFORM AAN DE OVERZIJDE AAN DE OVER-
ZIJDE KENNIS VAN DE DINGEN HIER? OVER HET
WEDERIG EN HERKENNEN HIERNAMAALS,
SPIRITISME, DE EEUWIGE RAMPAALGHEID,
DE EEUWIGE GELUKZALIGHEID, DE WEDEROPSTANDING,
DE VERNIEUWDE SCHEPPING EN ZIJT GIJ VOOR
DE AFREIS BERICHT?

Ook nu weer zal ik samenvatting van den
inhoud verbinden met wat ik op den inhoud
mocht hebben aan te merken.

Boven het eerste van de laatste tien hoofdstuk-
ken staat: EEUWIGE STRAF. De inhoud van dit 9e
hoofdstuk zou zeker duidelijker in het opschrift zijn uitgekomen
indien er boven stond: »Voorwaardelijke onsterf-
elijkheid? De grachte Schrijver is zich blijkbaar
later van dit genus aan duidelijkheid bewust
geworden, want in de INHOUDSOPGAVE vind ik
IX VOORWAARDELIJKE ONSTERFELIJKHEID? (of
IS DE STRAF EEUWIG?)
Daarmee zijn wij er.

Het gaat toch in dit hoofdstuk tegen de leer
der »conditioneële onsterfelijkheid» of m.a.w.,
dat een mensch blijft voortleven onder beding,
dat hij »bekeerde» steft. Is aan dit beding niet
voldaan, dan wordt hij, volgens deze leer, vrog
of laat vernietigd.

Dere leer, in den nieuwere tijd door den
Amerikaan Ch. F. RUSSELL weer voortgedragen
en ook ten omtrent verkondigd, zoekt haar stem-
punt in de *harmhartigheid* Gods.
»n *Genoets*-argument dat, zooals Wisse terecht
opmerkt, »met een zuiver redelijk rechtsbegrip
geen rekening houdt.

Maar bovendien is deze leer een dwaaleer,
wilt zij vlak in strijd is, zooals dan ook wordt
aangevoerd, met duidelijke uitspraken der Schrift
als Daniël 12: 2 en Math. 25: 46.

Het ware wellicht niet ondienstig geweest
ook nog te verwijzen naar wat onze H. C. op
vraag XI antwoordt.

En als Wisse het op p. 88 in dit hoofdstuk
over het begrip »eewigheid» heeft, zou het,
ter verduidelijking van dat begrip, voor velen zijner
lezers, zeker niet ondienstig zijn geweest indien
hij even gewezen had op het verschil tusschen
»eendloos» en »eendig». Op de eendloos
voortlopende rechte lijn of de »slechte» en op
de in haar aanvangpunt terugkeerende gebogene
of de »ware» oneindigheid, waarvan de cirkel
het zinnelijk beeld is. Op de onzaligheid van het
eendloos vergerfische begeeren en de zaligheid
der eendigheid bevestiging.

Ik weet, dat mijn vriend Wisse deze dingen
weet.
Maar waarom ze dan ook hier niet gezegd?
Er is eewigheid en eewigheid.
En tegenover de eewigheid der zaligheid
zou de eewigheid der onzaligheid, die, naar
Schrift en Blijden, den onbekeerde wacht,
des te scherper zijn uitgekomen.

Met dit al staan er in dit hoofdstuk, waarin
enkel wordt aangevoerd, dat den onbekeerde
geen »vernietiging», maar eendloos onzaligheid
wacht, aangrupe gedachten te lezen.

Volgen drie hoofdstukken — 10, 11 en 12 —
die, wilt zij gaan over het hiernamaals in het hiernamaals,
weer zijn naam te nemen.

Uit de gegevens der Schrift tracht de Schrijver
af te leiden wat de »vorm» of het »hoe» van het
»leven» en dan bepaald van het »bewustzijn»
na het sterven en tot de opstanding, zoo bij de
onzaligen als de zaligen zal zijn (h. 10).

Daarbij bedient hij zich van den sleutel der
analogie.

Mê op grond van het feit, dat de Schrift
den bewustzijns-toestand der gestorvenen vaak met
dien der slapenden vergelijkt, ziet hij een analogie
of overeenkomst tusschen hân bewustzijns-toestand
in het hiernamaals en dus »nachtbewustzijn»
hier.

Terecht ziet Wisse echter, dat wanneer men
met de gegevens der Schrift te rade gaat, het
punt van overeenkomst of het derde der ver-
gelijking hier niet zit in wat men bij ons
»nachtbewustzijn» onderscheidt als »diep-slap». »
Bewustzijn», »weet» hebben van wat in ons
eigen wezen omgaat, is niet de ziel, maar is een
toestand van de ziel. Zoolang nu ziel en
lichaam vereenigd zijn, hebben wij, heeft ons
ik, in den diep-slap, geen weet althans niet
van wat in ons eigen lichaam omgaat, iets wat
de schrijver had kunnen verduidelijken aan
Gen. 2: 21. Of wij, of ons ik, dan toch nog
»weet» heeft van zichzelf en van wat in de ziel
omgaat, zou ik niet zoo kras durven verzekeren
als Wisse het hier doet. Dan, hoe dit zij, uit
de gegevens der Schrift is wel met zekerheid
af te leiden, dat zielen der gestorvenen niet
zullen verkeren in een toestand van bewust-
loosheid. Zonder teksten als, enerzijds Openb.
14: 11 en anderzijds Openb. 6: 9 te noemen,
verwijst hij naar die gegevens wanneer hij op
h. 92 schrift: »De verlorenen hebben geen
rust, dag noch nacht», en de gezaligden riep
van onder het altaar: »zij zingen».

Goed ben ik het dan ook weer met den
schrijver eens, dat de leer van den »ziele-slap»
of der PSYCHOPANNUCHIE, een woord »waar-
psychische (ziel), »pan (al of geheel) en »nux (nacht)
sit, reeds door KALVIN bestreden, als onschrij-
ftuurlijk moet afgewezen.

Dot nochtans de Schrift den bewustzijns-toestand
der gestorvenen vóór de opstanding, vaak met
dien van slapenden vergelijkt en daarbij dus
doet denken aan ons »nachtbewustzijn» tegen-
over ons »dagbewustzijn», kan dan ook niet
anders worden verstaan, dan, zooals Dr. Wisse
het ook doet, dat er een punt van overeen-
komst, een derde van vergelijking is tusschen
den »vorm» of het »hoe» van het bewustzijn
der zielen in den »staat der afgescheidenheid»
en den »vorm» of het »hoe» van ons bewust-
zijn in den droom.

In ons droomen toch, als de poorten der
zinnen gesloten zijn, hebben wij, heeft ons ik,
»weet» van wat in onze ziel omgaat, zij het
dan ook niet in die mate of met dien graad
van helderheid, als wanneer de vorm van ons
bewustzijn zich weer gewijsd heeft tot het
»dagbewustzijn» na het ontwaken.

En daaruit valt, zooals de auteur, zonder zich
wassen vleugelen der bespiegeling aan te schieten,
ook doet, afteleiden, dat er bij den bewustzijns-
toestand in het hiernamaals even als in bij den
bewustzijns-toestand waarin wij, als wij droomen,
in het *leden* verkeren, wel beest van *duur*,
maar niet van *stijf* is; herinnering aan wat in
het heden doorleefd is; beleving van wat dan
zal worden doorleefd.

Toch geldt ook hier, dat gelijkheid nog geen
eenzelvigheid is. Immers, en Wisse zal dit wel
toestemen, bij den bewustzijns-vorm in het *hiernamaals*
zal niet als bij den bewustzijns-vorm in
ons droomen *hier*, het willen zijn uitgeschakeld;
niet daar, gelijk hier »a» onbestuurde gedachten-
gevee wezen.

Treffend is aan het slot van dit hoofdstuk de
opmerking over de vormwijziging van het be-
wustzijn bij JARAH's dochterje, NAIN's jongeling
en LAZARUS's hân utpekking door Christus,
in verband met hun uits-mededeelen van wat
zij tusschen hun sterven en die utpekking
hadden beleefd. Het was er toch mee, zegt
hij met zooveel woorden, als wanneer wij
in ons wakend bewustzijn alle herinnering
missen aan de belevingen van ons droomend
bewustzijn. Met dit 10e hoofdstuk heeft de
schrijver zich den weg gebaad tot de twee
andere hoofdstukken. Tot hoofdstuk 11, waarf
hij een antwoord tucht te vinden op de vraag
naar het, in den staat der afgescheidenheid,
kennen van het gebeuren in deze wereld.

Op grond van bezonnen en bezonnen eegere
der desbetreffende teksten besluit hij dan, dat
er enkel bij de gezaligden zulk kennen is en
dan nog alléén, hetzij door wat men »helder-
zinnigheid» zou kunnen noemen, hetzij door
mededeeling van de engelen of van Christus
zelf, omtrent de dingen, die hier op aarde in
betrekking staan tot Gods Kerk (h. 11).

En in denzelfden weg komt hij dan in hoofdstuk
12 tot het resultaat, dat er in het hiernamaals
zoo tusschen de onzaligen als tusschen de
zaligen wel een wederkeerig herkennen is,
maar dat de aardsche verhoudingen waarin zij
tot elkander hebben gestaan, zooals die van
echtgenooten, ouders en kinderen, dan afgedaan
hebben.

Volgt, als No. 13, het: SPIRITISME.
Niet zoo vreemd als het oppervlakkig wel
lijkt, want Ds. Wisse beantwoordt daarin de
vraag: »is er tusschen gestorvenen en nog
levenden eenige betrekking mogelijk? Deze
vraag toch is, sedert in de tweede helft der
vorige eeuw het geloof aan »spok» weer op-
leefde, »ker up to date».

De schrijver, die, onder ons, specialist is
in bestrijding zoowel van »NIEUW-THÉOSOFIE»
als van SPIRITISME, beantwoordt de hierboven
gestelde vraag uitkendend.
Ik ga daarin geheel met hem mee.
En al denk ik omtrent »satanische invloeden»
bij het spokengeloof ook anders dan hij, toch

acht ik, al was het alleen maar ter voorkoming
van vaak op krankzinnigheid uitlopende be-
wustzijns-ontroddering, de lezing van dit hoofdstuk
niet waardeeloos.

De twee hoofdstukken 14 en 15: EEUWIGE
RAMPAALGHEID EN BEUWIGE GELUKZALIGHEID
deem ik weer samen.

Dat over de eewige rampzaligheid sluit aan
bij dat over: EEUWIGE STRAF (h. 9). Werd
daarin op grond van de Schrift aangevoerd,
dat er eewige straf is, hier wat die eewige
straf zal zijn.

De bekende begripsbepaling van »straf»:
»kwaad des lijdens wegens kwaad van doening»,
ware hier te vermelden niet overbodig geweest.

De Schrijver zet voorop, dat de Schrift ons
omtrent de eewige rampzaligheid der verlorenen
»weinig in bijzonderheden inlicht», en ook, dat
waar zij spreekt van »vuur, vlam, worm en
duisternis», dit figurlijk dient te worden ver-
staan, omdat de ziel, tusschen sterven en op-
standing, haar lichaam mist. Maar dan wijst
hij ook op de uiteenzetende werkelijkheid waar
deze en andere beidspraak op heen duidt. Op
de Godverlatenheid, het ervaren van Zijn toorn,
de beschuldiging der consciëntie en het samen-
zijn met duivelen en hun mede-verlorenen. En
terecht wijst Dr. Wisse er tevens op, dat meer
dan vaak geschiedt, de prediking der »ver-
doemenis» of der »eewige rampzaligheid» ge-
hoord moet worden naast die »der eewige
gelukzaligheid».

Van de laatste zegt hij (h. 15), dat ook hier
de leer der Schrift veelal beidspraak is, maar
een beidspraak die de gedachte wekt aan
schoonheid, reinheid, vrede en zaligheid. Aan
verstand zijn van pijn en smart; van lijd en
rouw; aan gemeenschap met en genieting in
God en Christus, aan het samenzijn met heilige
engelen en ontzondigde mede-gezaligden.

In hoofdstuk 16: WEDEROPSTANDING zet de
schrijver voorop, dat in den »staat der af-
gescheidenheid» de toestand, zoo der verlorenen
in de hel, als der behoudene zielen in den hemel
een voorlooper, een nog niet voltooid is. Er is
in de wederopstanding des lichaams aanvaarden
beiden met ziel en lichaam een eewigen staat.
Die opstanding zal tot stand worden gebracht
door Christus bij zijn wederkomst ten oordeel.
Terecht wordt hier opgemerkt, dat de Schrift
ons wel leert dat er een opstanding der ver-
lorenen is, maar toch *inonderheid* handelt over
de opstanding der *geloovigen* en waarvoor dan
I Cor. 15 het klassieke hoofdstuk is.

Op grond van deze en andere gegevens der
Schrift besluit onze schrijver, dat er in strikten
zinn geen opstanding des vlesches, maar des
lichaams zal zijn; geen schepping van een nieuw
lichaam, maar herschepping van het aardsche
lichaam uit zijn, in de kracht des Heiligen
Geestes bewaard, levenskiem; geen natuurlijk,
maar een »geestelijk» lichaam, niet uit »geest»
bestaan, maar aan andere wetten onderworpen.
doch ook »óó», dat het, evenals ons aardsche
lichaam, dat aangelegd was op de verbijzonder-
ing onzer door God geschapen ziel, de ver-
bijzonderingen in geslacht, naturel, en karakter
zal vertoonen; en dus herkenbaar wezen.

Aan het slot de treffende vergelijking met
de »steenkool» als het »natuurlijk» en den
»diameter» als het verheerlijkt »opstandings-
lichaam».

Hoofdstuk 17 zet de »vernieuwde schepping»
in verband met het als »profeten God en Zijn
werken kennen; als »priesters Hem dienen; als
»koning» met Christus heerschen in Gods weder-
geborene wereld, waarin al Zijn verkorenen in
gelukzaligheid gelijk, in heerlijkheid onderschei-
den zullen wezen.

Het boek eindigt met de ernstige tot zelf-
beproeving stemmende vraag aan den lezer:
»Zijt gij voor de afreis bereid?» (h. 18).

Ds. Wisse heeft met dit zijn jongste boek te
schrijven een voortreffelijk werk verricht.
Hij heeft er ons bliken in de openbaring
omtrend »dood» en hiernamaals mee doen slaan,
ons zoo noodig om, bij het »gedenk te leven»,
het »gedenk te sterven» niet te vergeten.

Men koop en leze het tot eigen opbouw en
vertroosting.
Men koop en geve het ter lezing aan die
van »eewigheidsgedachten» vervulden, welke
aan hun kerkgeloof reeds ontsinken, aan het
Schriftgeloof dreigen te ontsinken.

Maar ook geve men het ter lezing aan die
van »eewigheidsgedachten» vervulden, welke bij
hun »God-zoeken» zoo dwalen, wilt zij meenen
hem te vinden buiten en zonder die Schrift waarin
de eenig-Waarachtige aan de zoekenden Zich-
zelf en wat hun wacht in den dood en het
hiernamaals, bekend maakt.

G.

Buitenland.

Zwitserland. Hersteller verbroken
gemeenschap onder de Protestan-
ten gezocht.
De Bernsche »Synodalarat» heeft aan de andere
Zwitserse Kerken den voorslag gedaan, het
Amerikaansche kerkelijk Concilie tot het saam-
werken van een algemeene conferentie der
Evangelische kerken uit te noodigen, omdat de
Christelijke gemeenschap, in het bijzonder met
het Duitsche Protestantisme, weer te herstellen.
Daar dit voorstel bij de Zwitserse kerken van
het Westen, waar de Fransche taal en de
Fransche geest den boventoon heeft, op tegen-
stand stuitte, werd het op een buitenge-
wone vergadering van de Zwitserse Kerk-
elijke Conferentie die op 28 Jan. 11. gehouden
werd, door den Bernsche Synodalarat terug-
gevoerd.

De hoogleraar Hadorn gaf daarover zijn
leedwezen te kennen, er op wijzende, dat
de Roomsche geraden de door den oorlog nooit
verbroken gemeenschap op nieuw wisten te ster-
ken en te documenteeren, terwijl ook de roofo
Internationale eene eerste conferentie te Bern
hield, waarop de Duitsche en Fransche socia-
listen den hand der internationale gemeenschap
weder zochten aan te knoopen. Prof. Hadorn
betreurt het, dat de Protestantsche of Evange-
lische kerken gelijk hij ze noemt, niet in staat
zijn over het doode punt heen te komen.

Wat ons betreft, het verwoordt ons niet, dat
tot duaver de pogingen, die bij Roomsche geraden
en Socialisten aan van kerkelijk gelijken, bij Protes-
tanten niet slaagden. Roomsche geraden hebben
eenzelfde belijdenis en behooven tot eenzelfde
kerkelijke organisatie; ook de Socialisten zijn
één in hunne omtrekkingen en één in hetgeen
zij voor waarheid houden; zij zijn ook goed
georganiseerd. Bij de Protestanten ontbreekt:
zooel eenheid van organisatie als eenheid in
belijdenis; men noemt Protestanten zulken die
de Geref. belijdenis beamen, maar ook de

zulk die deze gansch verwerpen. Velen die
Protestanten genoemd worden, staan wat hante
belijdenis betreft dicht bij de Roomsche geraden
den dan bij de z.g. Unitariërs in Engeland, die
de Heilige Drieesheid verwerpen, of bij de
leden van den Protestantenvond in Nederland.
En wat de organisatie betreft, is van eenheid
onder de Protestanten geen sprake. Volgens ons
zou een conferentie als de Berner »Synodalarat»
voorstelde, niet veel kunnen uitwerken. Wel zou
er veel goeds kunnen tot stand komen wanneer
belijders des Heeren uit verschillende Kerken
te samen kwamen om den Heere te smeken,
dat de verbroken gemeenschap hersteld werd.
Wij belijden als een stuk des geloofs »de ge-
meenschap der heiligen». En als deze verbroken
is, moet er geworfeld tot zij weder hersteld is.

Gemengd Nieuws.

Het Edinburger zendingcongres uitengespat.
Voigens het tijdschrift voor »Missiöskunde» (1, 1919)
is met toetsing der Amerikaanse Zending-
genootschappen op een vergadering van de Britsche
Zendinggenootschappen, die in juni 1918 gehouden
werd, het permanent comité van het Edinburger
wereldcongres voor de Zending buiten werking
gesteld, omdat het gedurende den oorlog gebieken
was krachteloos te zijn. In plaats van dit comité heeft
men een nieuwe internationale commissie, een
nood-comité, gevormd. Deze Commissie heeft John
Mott als voorzitter en tegelijk met hem het bureau,
»état» en de taak van het Edinburger comité
overgenomen. Men heeft op die manier de Deutsche
missies van het internationale zendingleven uitgescha-
keld. Zeker is dit het antwoord op het protest
dat in 1917 door de Deutsche leden van het Edin-
burger Comité werd aangeleekend tegen het langer
zitting hebben van John Mott en twee andere
leden, wyl deze kennelijk op politiek- en zendings-
gebied in een aan Duitschland vijandigen zin
werkzaam waren geweest.

Godsdienstfeestingen op 1 Mei. Het Ev. Luth.
Landesconsistorie van Saksen heeft door de Super-
intendenten de vraag aan kerkeraden en verschie-
den vereenigingen laten doen, of men op 1 Mei
als een rustdag niet gelukzalig zou willen gevee
voor een Godsdienstfeesting. Men zou er niet
mede te kennen gevee, dat men met het sociaal-
democratische feest mededeelt. Bij de meeste ker-
keraden heeft deze vraag groote bevreemding ge-
wekt, terwijl alle Christelijke en vaderlandslevende
mensen daardoor diep zijn ontroerd. Geen won-
der. Waar moet het heen als een kerkerastur het
er op aanligt, een dag die tot hertoe demonstra-
tie gebruikt werd door de richting die vijandig
staat tegenover kerk en religie, als haar partijdag,
door een Godsdienstfeesting als het ware te wijden?
Het volk zal dit oprednen van het Saksische ker-
kerbestuur beschouwen als een onbegrijpelijk tek-
gestomken aan hen, die voor het oogeblijk de
macht in handen hebben.

WINCKEL.

Officiële Berichten.

Vrije Universiteit.
Men schrijft ons:
De Jaarlijksche samenkomsten der Vereeniging
voor Hooger onderwijs zullen dit jaar van groot
belang zijn.
Op Woensdag 2 Juli zal in het gebouw
»Kunstmin» te Dordrecht de wetenschappelijke
samenkomst onder leiding van Prof. Dr. H.
Bavinck worden gehouden, waar een tweetal
referaten besproken worden.

Het eerste referaat is van Dr. J. Hekman, direc-
teur van het Gemeentelijk ziekenhuis te Rotterdam,
en getiteld: »De betekenis van nerveuse en psy-
chische invloeden voor het ontstaan en het verloop
van inwendige ziekten» het tweede, getiteld: »De
God Israels en de goden van Babel», is van
Prof. Dr. C. van Gelderen.

Als andere jaren zullen deze referaten (die
reeds ter perse zijn) voor belangstellenden ver-
krijgbaar zijn tegen den prijs van f.0.50. Be-
stelingen daarvoor worden ingewacht aan de
Bureel, per postwissel groot f.0.50. Aan de
wetenschappelijke samenkomst kunnen alleen
deelnemen zij, die een wetenschappelijke opleiding
hebben genoten en nog studeren, en hunne
instemming betuigen met art. 2 van de statuten
der Vereeniging.

Toegangskaarten zijn op aanvraag verkrijg-
baar aan het Bureau Keizersgracht 162, Amsterdam.
Voor de deelnemers aan de wetenschappelijke
samenkomst zal zoo veel mogelijk voor logies
worden gezorgd.
Kunnen daarop Woensdag de geleerden die
hant ophalen en deelnemen aan de bespreking
der wetenschappelijke onderwerpen, Donderdag
3 Juli zal bevestigd zijn voor de leden en be-
gunstigers der Vereeniging van Hooger onderwijs
op Gereformeerden grondslag.

Tot de vergadering, waarin de zaken der ver-
eeniging en hare belangen worden behandeld,
worden alleen leden en begunstigers toegelaten.
Daar geen diepzinnige referaten of lange rede-
voeringen! Daar komt het op de praktijk van
het vereenigingsleven aan. Daar wordt het ver-
slag besproken, daar worden de financiële be-
langen der Vereeniging behandeld.

De leiding van deze vergadering is door
Directeuren opgedragen aan Prof. Mr. P. A.
Dierphorst.
Op de agenda van deze vergadering komen
behalve de gewone zaken nog eenige belang-
rijke punten, de Vereeniging betreffende, voor.
Op de morgenvergadering, welke te 11 uur
aanvangt, zal o.m. worden besproken de wijze
van samenwerken met de B.B. correspondenten
en agenten, en vermoedelijk — hoe kan het ook
anders! — wat er moet gedaan worden om de
inkomsten der Vereeniging te verhoogen. Wie
herinnert zich niet de vruchtbare bespreking
van het onderwerp door Dr. R. van Reenen